

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 780.8:780.646.1.036

**CÂRSTEA SERGIU
REPERTORIUL TROMPETISTIC AL SECOLULUI XX – SPAȚIU
DE VALORIFICARE A NOILOR MIJLOACE DE EXPRESIVITATE
INTERPRETATIVĂ**

SPECIALITATEA 653.01 - MUZICOLOGIE

Autoreferatul tezei de doctor în studiul artelor și culturologie

CHIȘINĂU, 2018

Teza a fost elaborată la catedra *Muzicologie și Compoziție* a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău, Republica Moldova

Conducător științific:

Victoria Melnic, dr. în studiul artelor, prof. univ., AMTAP

Referenți oficiali:

Mironenco Elena, dr. hab., prof. univ., AMTAP

Demenescu Veronica, dr., conf. univ., Universitatea de Vest, Timișoara, România

Componenta consiliului științific specializat:

- 1. Ghilaș Victor, președinte al CȘS, dr. hab., cercet. științific principal, conf. cercet., IPC;*
- 2. Rojnoveanu Angela, secretar al CȘS, dr., conf. univ., AMTAP;*
- 3. Dănilă Aurelian, dr. hab., prof. univ., IPC;*
- 4. Galaicu Violina, dr., conf. cercet., IPC;*
- 5. Berezovicova Tatiana, dr., conf. univ., AMTAP;*
- 6. Tcacenco Victoria, dr., conf. univ., AMTAP.*

Susținerea tezei va avea loc la **26 iunie 2018**, ora 11.00 în ședința Consiliului științific specializat D 85.653.01 – 02, abilitat cu dreptul de a organiza susținerile tezelor de doctor în studiul artelor și culturologie din cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 87, aud. 45.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice (mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 87) și pe pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md)

Autoreferatul a fost expediat la „_____” _____ 2018

Secretar științific al Consiliului științific specializat,

Angela Rojnoveanu dr., conf. univ. _____

Conducător științific,

Victoria Melnic, dr., prof. univ. _____

Autor

Sergiu Cârstea _____

© Sergiu Cârstea, 2018

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Începând cu prima apariție istorică în concertul de la curtea Marelui duce de Toscana Ferdinand al II-lea de Medici din vara anului 1634, avându-i ca protagoniști pe trompetistul virtuos Girolamo Fantini și celebrul compozitor și organist al bisericii *San Pietro* din Roma Girolamo Frescobaldi, trompeta devine un instrument solistic. Cei mai renumiți compozitori din diverse epoci, precum H. Purcell, A. Scarlatti, A. Vivaldi, G. Ph. Telemann, G. F. Händel, J. S. Bach, Fr. J. Haydn, J. N. Hummel, G. Enescu, A. Honegger, P. Hindemith, L. Berio, K. Stockhausen ș.a. au scris pentru acest instrument numeroase creații ce atestă evoluția complexității limbajului componistic și posibilităților interpretative ale trompetei de-a lungul existenței ei.

În teză de față sunt cercetate lucrările muzicale pentru trompetă ale compozitorilor din sec. XX–XXI care reprezintă un univers imens, cu o diversitate impresionantă de tehnici componistice și mijloace interpretative, autorii reprezentând diferite școli componistice: H. Tomasi, B. Jolas ș.a. cea franceză, L. Berio și D. Zanettovich cea italiană, P. Hindemith cea germană, O. Böhm și V. Peskin cea rusă, S. Friedman, A. Visutti ș.a. cea din SUA, A. Vieru, D. Dediu ș.a. cea din România, V. Beleaev și B. Dubosarschi cea din Republica Moldova etc. Tema abordată în teză implică investigarea repertoriului trompetistic modern sub aspectul mijloacelor de expresivitate, deoarece anume acestea din urmă constituie un aspect extrem de important al muzicii contemporane pentru trompetă, fiind legate atât de evoluția limbajului componistic, cât și a tehnicii de interpretare. Piesele fără acompaniament, selectate pentru analiză sunt considerate de către specialiști unele dintre cele mai reprezentative din acest segment repertorial, ele conținând o mare diversitate a mijloacelor de expresivitate. În lucrările cu acompaniament de pian și orgă, precum miniaturile, se suprapune dialogul dintre cele două instrumente, care evidențiază expresivitatea, punând în valoare sonoritățile caracteristice ale ambelor instrumente. Complexitatea creațiilor pentru trompetă și orchestră relevă cea mai bogată paletă a expresivității interpretative, a culorilor timbrale orchestrle și a încrețurii în acest sens a limbajului componistic. Numărul mare al pieselor pentru trompetă solo și al miniaturilor pentru trompetă și pian, selectate pentru analiză se datorează dimensiunilor lor relativ mici. Lucrările de formă amplă precum sonatele sau lucrările concertante pentru trompetă și orchestră sunt prezentate în număr mai mic din cauza proporțiilor lor mari, analiza lor necesitând o abordare mai detaliată.

Această nouă și remarcabilă parte a repertoriului modern, bazată în mare parte pe diferite efecte sonore și pe un melanj de culori timbrale, configurate pe dinamică și articulații, solicită la ora actuală o examinare detaliată, iar rezultatele investigațiilor vor pune la dispoziția compozitorilor și interpreților noi informații, identificând noi perspective în abordarea problemei expresivității. Astfel,

actualitatea subiectului examinat în teză este determinată de însăși practica artistică, iar relevanța aspectului expresivității muzicale și în particular a celei interpretative focalizează atenția cercetătorilor în special pe lucrările pentru trompetă scrise în a doua jumătate a sec. XX. Materialul analizat în teza de doctorat a fost selectat, luând în considerare mai multe aspecte, precum valoarea artistică a lucrării, conținutul de procedee de interpretare inedite, multitudinea și diversitatea mijloacelor de expresivitate atât a limbajului componistic, cât și a celui interpretativ. Argumente importante în alegerea pieselor examinate pot servi și considerentele practice și artistice, subsemnatul valorificând toate lucrările analizate în activitatea sa solistică și didactică.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare.

Despre muzică în general și despre muzica sec. XX în special nu se poate vorbi fără abordarea problemei expresivității și a mijloacelor de expresivitate, problemă care a preocupat în egală măsură compozitorii și interpreții din toate timpurile. Astfel identificarea, analiza și descrierea mijloacelor de expresivitate ca parte componentă esențială a limbajului componistic și stilului interpretativ modern devine una dintre țintele principale ale investigației. Câteva dintre cercetările dedicate subiectului dat au fost abordate de renumiți profesori din importante instituții de învățământ, precum N. Volkov în *Articulația interpretativă la trompetă* (*Исполнительская артикуляция при игре на трубе*. Вильнюс, 1988), T. Dokshitser în *Calea către creație* (*Путь к творчеству*. Москва, 1999), V. Sumerkin în *Metodologia de studiu a trombonului* (*Методика обучения игре на тромбоне*. Москва, 1987), F. Farkas în *Arta interpretării la instrumentele de alamă* (*Искусство игры на медных духовых инструментах*. Atlanta, Georgia, 1962), A. Haritonov în *Emisia la instrumentele de suflat de alamă ca fenomen al ariculației* (*Звукоизвлечение на медных духовых инструментах как артикуляционно-штриховой феномен*. Москва, 2010). În Republica Moldova, deși există premise, pe parcursul deceniilor fiind compuse mai multe lucrări pentru trompetă în diverse genuri (de la miniatură până la concert), întreg spectrul de probleme ce țin de utilizarea mijloacelor de expresivitate în procesul de interpretare la instrumentele de alamă, inclusiv trompeta, nu a ~~avut~~ cunoscut o abordare teoretico-analitică, fiind atinse doar tangențial în unele studii consacrate muzicii instrumentale. Astfel am decis să selectăm pentru analiză și creații ale compozitorilor moldoveni V. Beleaev și B. Dubosarschi.

Scopul tezei constă în identificarea și examinarea noilor mijloace de expresivitate și procedee interpretative în piesele pentru trompetă solo, în cele cu acompaniament de pian sau orgă și în lucrările concertante pentru trompetă și orchestră din repertoriul trompetistic al sec. XX.

Pentru realizarea scopului sunt propuse următoarele **obiective**:

- evidențierea mijloacelor de expresivitate și procedee interpretative în repertoriul trompetistic al sec. XX ca subiect de cercetare muzicologică;
- identificarea și analiza mijloacelor de expresivitate în repertoriul trompetistic modern;

- examinarea limbajului componistic și a procedeele interpretative ca laturi importante ale cercetării expresivității în lucrările analizate;
- fundamentarea coordonatei timbrale ca mijloc de expresivitate în repertoriul trompetistic contemporan;
- formularea unor indicații metodice pentru îmbunătățirea nivelului interpretativ și, în special, pentru depășirea problemelor tehnice și interpretative în lucrările moderne pentru trompetă.

Metodologia cercetării științifice. Din punct de vedere al metodologiei, tema tezei, care cuprinde un subiect chemat să reflecte diverse aspecte ale științei muzicale și ale practicii interpretative moderne, a necesitat o abordare care îmbină atât examinarea compozițională, cât și stilistico-interpretativă a creațiilor selectate. Investigația se axează pe o analiză comparativă a diferitelor școli naționale de interpretare, care au condiționat apariția în perioade diverse a mai multor creații reprezentative pentru trompetă. Caracterul multiaspectual al cercetării a solicitat utilizarea mai multor metode specifice muzicologiei istorice: metoda **comparativ-istorică**; celei sistematice: **metoda analitică**; hermeneuticii: cea **comprehensivă**, dar și a metodelor din domeniul istoriei și teoriei artei interpretative.

Noutatea științifică a tezei constă în realizarea în premieră a unei cercetări complexe axate pe examinarea mijloacelor de expresivitate ca o parte componentă importantă a limbajului componistic și a stilului interpretativ în repertoriul trompetistic modern. Caracterul inedit al lucrării se datorează și altor aspecte:

- pentru prima dată în muzicologia autohtonă problemele interpretative și repertoriale ale muzicii pentru trompetă sunt abordate din punct de vedere al expresivității precum și sub aspectul conexiunii dintre evoluția nivelului tehnicii interpretative, a repertoriului și a construcției instrumentelor;
- majoritatea lucrărilor examinate în teză, în special cele din repertoriul trompetistic național pentru prima oară devin obiectul investigației științifice;
- în teză se întreprinde o analiză multilaterală a materialului muzical, îmbinând metoda muzicologică tradițională cu descrierea mijloacelor de expresivitate noi, folosite în premieră de către compozitori și interpreți.

Au fost identificate de pe poziții muzicologice valențele artistice ale mijloacelor de expresivitate în valorificarea/transpunerea/actului de interpretare a repertoriului de trompetă.

Problema științifică soluționată rezidă în identificarea de pe poziții muzicologice a valențelor artistice ale mijloacelor de expresivitate componistice valorificate în actul de interpretare a repertoriului modern și reflectarea evoluției repertoriului solistic pentru trompetă prin prisma factorului expresivității. Astfel, cercetarea complexă a lucrărilor selectate cu evidențierea mijloacelor

de expresivitate și formularea concluziilor sunt în măsură să înlăture mai multe lacune și inexactități în discursul teoretic dedicat problemelor fundamentale ale artei interpretării la trompetă.

Semnificația teoretică a cercetării constă în fundamentarea axiologică a explorării mijloacelor de expresivitate artistică, nucleu semantic important al creației muzicale. Totodată, studierea unui vast material, vizând numeroasele aspecte ale artei interpretative la trompetă, a permis îmbogățirea aparatului conceptual al subiectului investigat, materializat pe plan teoretic în sistematizarea informațiilor, obținute dintr-un volum considerabil de lucrări științifice, cu referire la identificarea mijloacelor de expresivitate, descoperite și utilizate de compozitori, precum și la transferul acestora în practica didactică și interpretativă a trompetiștilor. Rezultatele investigației ar putea impulsiona cercetarea unor probleme legate de aspectele tehnologice și artistice ale interpretării instrumentale, devenind un punct de reper pentru studiile teoretice și metodologice ulterioare în acest domeniu.

Valoarea aplicativă a lucrării. Materialele tezei pot servi drept surse cognitive suplimentare în studierea disciplinelor de specialitate (*Instrument, Ansamblu cameral, Metodica predării instrumentelor de suflat, Istoria artei interpretative* ș.a.) în cadrul instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate. De asemenea, rezultatele obținute ar putea constitui un suport metodologic util în coroborarea și eficientizarea procesului instructiv-didactic, în formarea de competențe, abilități profesionale în rândul studenților, masteranzilor, precum și în practica interpretativă a trompetiștilor. Concluziile și recomandările autorului vor contribui la ridicarea nivelului interpretativ al școlii autohtone de trompetă.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Evaluarea mijloacelor de expresivitate în repertoriul trompetistic al sec. XX cu referire la lucrările de specialitate și metodele de studiu constituie unul dintre punctele de referință ale tezei noastre. Abordarea unor metode sau lucrări muzicale pentru reflectarea acestui subiect, sintetizarea analizei muzicologice și interpretative a lucrărilor prezentate în teză oferă o nouă viziune asupra repertoriului trompetistic.

2. Relevarea în cercetarea noastră a conexiunii dintre tehnica de studiu, expresivitatea și specificul repertoriului, ceea ce a condus la ridicarea indicelui de dificultate în tehnica interpretării și a dezvoltat considerabil abilitățile trompetiștilor generând un stil nou de interpretare dezvoltat inclusiv și pe baza noilor metode de studiu, pe asimilarea și aplicarea mijloacelor de expresivitate apărute odată cu repertoriul modern în a doua jumătate a sec. XX.

3. Sinteza aspectelor interpretativ și teoretic ale creațiilor pentru trompetă și pian, dat fiind faptul că mijloacele de expresivitate în sectorul dat sunt mai puțin cercetate și analizate. În piesele cu acompaniament de orgă identificăm o altă categorie de mijloace de expresivitate, legate de sonoritatea orgii în contextul acusticii specifice (de catedrală) și timbralitate în condiții diferite de propagare a sunetului.

4. Analiza sonatelor efectuată în prezenta cercetare relevă diversitatea școlilor de compoziție cărora aparțin autorii, a perioadelor sec. XX în care au fost create. Limbajul componistic și mijloacele interpretative utilizate de compozitori fiind inedite în fiecare lucrare, mizează pe procedee interpretative și combinații timbrale noi.

5. Identificarea direcțiilor stilistice rezultată din cercetarea minuțioasă a lucrărilor pentru trompetă cu acompaniament de orchestră – concerte, lucrări concertante, multe cu specificul muzicii programatice, - oferind astfel posibilitatea de a fi clasificate pe perioade, stiluri și structura limbajului componistic și interpretativ.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat în cadrul activității didactice și interpretative a doctorandului, prin susținerea Master-Class-urilor în diferite instituții de învățământ și școli de vară, precum și prin comunicări la foruri științifice și prin publicarea articolelor în reviste științifice naționale și internaționale. .

Aprobarea rezultatelor științifice. Teza a fost realizată în cadrul departamentului *Muzicologie și compoziție* a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Republica Moldova. Rezultatele investigației au fost promovate prin comunicări la 10 simpozioane științifice. Teza a fost discutată și recomandată pentru susținere în cadrul ședinței catedrei *Muzicologie și compoziție* a AMTAP din 31.01.2017 și la ședința Seminarului Științific de Profil la specialitatea 653.01 – muzicologie din 09.06.2017.

Publicațiile la tema tezei. Autorul tezei a publicat zece articole în diverse publicații naționale aprobate de CNAA și din străinătate.

Volumul și structura tezei: teza conține 139 de pagini text de bază, care include: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, completat cu lista bibliografică ea compusă din 221 de titluri, 36 de note, anexa cu 291 de exemple muzicale.

Cuvinte cheie: acompaniament, articulație, concert, interpretare instrumentală, mijloace de expresivitate, miniatură, repertoriu didactic, repertoriu trompetistic, sonată, stil componistic, stil interpretativ, timbralitate, trompetă.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea relevă actualitatea temei investigate și aplicativitatea cercetării în practica studiului, formulează scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute, semnificația teoretică și valoarea lucrării, conține informații privind aprobarea rezultatelor.

Capitolul 1, denumit Mijloacele de expresivitate interpretativă la trompetă ca obiect de cercetare științifică: analiza situației în domeniu, reflectă problema mijloacelor de expresivitate ca obiect al cercetării muzicologice; prezintă analiza literaturii științifice și metodice în domeniu;

abordează diverse problemele de interpretare la trompetă; conține descrierea analitică a mai multor metode moderne de studiu.

Primul subcapitol, **Istoria trompetei reflectată în știința muzicală**, prezintă o trecere în revistă a principalelor surse de documentare științifică asupra trompetei, pornind de la tratatele medievale și ajungând până la cercetările din ziua de azi. Prima menționare a trompetei în știința europeană a muzicii o găsim în tratatul lui Johannes de Grocheo *De Musica (Despre muzică, aprox.1300)* unde aceasta figurează sub denumirea latină *bucina* și cea franceză *buisine* și este un instrument de suflat, care posedă doar trei sunete (octava, cvinta și cvarta), folosind doar primele patru sunete ale șirului de armonice, fapt confirmat și de mostrele cele mai vechi de muzică pentru trompetă ajunse până în zilele noastre. În următoarele secole, mai mulți iluștri cercetători și muzicologi au descris și caracterizat trompeta în tratatele lor: S. Virdung în tratatul său *Musica getutsch und ausgezogen (Scurtă scriere despre muzică, 1511)*, M. Praetorius în *Syntagma Musicum (Aranjamentul muzicii, 1614-1620)*, D. Speer în *Grundrichtiger Unterricht der musikalischen Kunst (Lecții de bază corespunzătoare artei muzicale, 1687)*, J. E. Altenburg în *Versuch einer Anleitung zur heroisch-musikalischen Trompeter und Pauker-Kunst (Instrucțiuni pentru arta eroică muzicală a trompetiștilor și timpaniștilor, 1795)*, H. Berlioz în *Grand traité d'instrumentation et d'orchestration modernes (Tratatul de instrumentație și orchestrație modernă, 1844)*, N. A. Rimski-Korsakov în *Основы оркестровки (Principii de orchestrație, 1913)* și în alte lucrări ale autorilor din sec. XX, precum W. Piston, A. Carse, J. Inpett, E. Tarr, J. Halfyard, A. Popa, N. Gâscă, ș.a.

Al doilea subcapitol, **Metodele pentru studiul trompetei**, este consacrat analizei celor mai cunoscute metode de studiu ale trompetei. Deși abordează în primul rând problemele ce țin de tehnică, aceste lucrări reprezintă surse importante de informare în domeniul artei interpretative, inclusiv a mijloacelor de expresivitate, deoarece tehnica constituie temelia oricărei interpretări fără de care subiectul expresivității va fi unul lipsit de substanță. Metodele elaborate de către personalități din domeniul pedagogiei trompetistice a sec. al XX-lea au fost condiționate de necesitatea ridicării nivelului tehnic de interpretare, impus de apariția unui segment nou în repertoriul trompetistic al sec. XX. Elementul liant al metodelor moderne este modul practicării lor, cu respectarea exactă a recomandărilor, însă cel mai important lucru este conștientizarea progresului, comparând eficiența noilor reflexe psihofizice, obținute după perioada de practicare a metodei cu cele de dinainte.

Stilul interpretativ trompetistic din sec. al XX-lea solicită noi exigențe tehnice, astfel eminenți instrumentiști ca Merri Franquin (1848-1934, Franța), Herbert L. Clarke (1867-1945, SUA), James Stamp (1904-1985, SUA), Carmine Caruso (1904-1987, SUA), Timofei Dokshitzer (1921-2005, Rusia), Max Sommerhalder (1947, Germania) elaborează diferite metode avansate și contribuie la formarea stilului modern de interpretare. Se poate spune că el se caracterizează prin precizia emisiei, intonația deosebit de curată, tonul amplu cu o paletă foarte bogată de culori, controlul asupra dinamicii,

extinderea diapazonului cuprinzând aproape patru octave. Elaborate în țări și în perioade diferite, punctul lor comun constă în înaintarea unor noi idei, modalități și tehnici care în decursul timpului au contribuit la atingerea unor performanțe deosebite în interpretare pe parcursul sec. al XX-lea.

Următorul subcapitol, **Elucidarea mijloacelor de expresivitate interpretativă la trompetă în cercetarea muzicologică**, se axează pe analiza literaturii științifice și metodice consacrate mijloacelor de expresivitate interpretativă. Reprezentând un complex de procedee interpretative, acestea sunt strâns conectate reciproc, cu un grad înalt de interacțiune între tipul de articulație, dinamică și timbru, procedee de importanță majoră în definirea caracterului lucrării și a interpretării textului muzical. Apariția mai multor mijloace de expresivitate în sec. al XX-lea, noi în repertoriul trompetistic, a fost condiționată de un proces cu mai multe aspecte, printre care:

- evoluția rapidă a procedeele tehnice de interpretare la trompetă;
- aspirațiile instrumentiștilor de a ridica la un nivel cât mai înalt tehnica interpretativă;
- existența unor noi metode de studiu tehnic al trompetei;
- creșterea calității în construcția instrumentelor;
- cercetările în domeniul acusticii; dezvoltarea modalităților de prelucrare cu o mai mare precizie a metalelor și aliajelor – materialele necesare pentru construcția trompetei;
- cercetări cu aplicarea metodelor științifice ale aerodinamicii în configurarea cupei muștiucurilor pentru diverse trompete (*B, C, D, Es, F, piccolo*) ș.a. Propriul stil de interpretare se evidențiază prin acumularea unei baze de procedee tehnice și modalități interpretative și prin modernizarea procesului didactic, indispensabil în instruirea tinerilor trompetiști.

Ultimul subcapitol se încheie cu formularea **Concluziilor la capitolul 1.**

Mijloacele de expresivitate analizate în repertoriul trompetistic al sec. XX constituie ansamblul de trăsături fundamentale ale tezei noastre. Abordarea unor metode sau lucrări muzicale pentru reflectarea acestui subiect am considerat că este necesară, deoarece numărul de studii teoretice, dedicate problemei expresivității este restrâns.

1. În decursul a mai bine de 450 de ani, de când trompeta a devenit instrument muzical, s-au cristalizat diverse stiluri de interpretare, legate de perioade istorice și de tradiții muzicale diferite. Atenția acordată trompetei de marii gânditori ai perioadei renașterii și barocului demonstrează interesul și atracția lor față de sonoritatea solemnă și strălucitoare a acestui instrument, care devine indispensabil în orchestrele din perioada lui J. S. Bach și G. F. Händel. Repertoriul trompetistic din perioada de glorie a trompetei poate fi considerat o fundație solidă, pe care a fost edificat repertoriul universal în secolele următoare până în prezent.

2. Am considerat importantă reflectarea metodelor moderne de studiu a tehnicii de interpretare, deoarece ele constituie o sursă de formare a unor deprinderi și reflexe, care asigură

cizelarea mijloacelor de expresivitate moderne și a procedeele interpretative noi, precum și studierea lor detaliată, permițând o sintetizare și o clasificare a acestora.

3. Cercetarea subiectului dedicat mijloacelor de expresivitate în repertoriul trompetistic este destul de succintă în literatura de specialitate, problema fiind mai puțin elucidată în lucrările muzicologice de profil, și înclină mai mult către tehnica de interpretare, astfel noi am considerat necesară identificarea legăturii dintre limbajul componistic și expresivitatea interpretativă.

Discrepanța dintre tehnologie și expresivitate în favoarea primei, în țările vest-europene și în ordinea inversă în URSS și țările est-europene a creat o polarizare repertorială și a stilului de interpretare. La sfârșitul sec. al XX-lea – începutul sec. al XXI-lea, odată cu apariția mijloacelor noi de comunicare și accesul la informație, aceste două aspecte devin interactive, creând un nou stil de interpretare, încă puțin elucidat în literatura de specialitate. Tema poate atrage interesul specialiștilor în domeniile didactic și aplicativ, practica modernă de studiu fiind ancorată tot mai mult în latura expresivității.

Astfel, conștientizarea expresivității ca unul din aspectele fundamentale ale artei muzicale și necesitatea cunoașterii temeinice a diversității limbajelor componistice, a mijloacelor de expresivitate interpretative și a modalităților de aplicare a acestora în repertoriul trompetistic modern reprezintă un imperativ al timpului, ridicând problema de cercetare, determinând scopul și obiectivele prezentei teze.

Capitolul 2, intitulat Lucrările pentru trompetă fără acompaniament – un sector repertorial favorabil pentru descoperirea și experimentarea unor noi mijloace de expresivitate, cuprinde analiza a șase lucrări pentru trompetă solo, reprezentând o posibilitate remarcabilă pentru comparația și explicarea mai multor mijloace de expresivitate în acest segment repertorial relativ nou.

Apariția lucrărilor de acest tip a fost determinată de dorința compozitorilor de a experimenta noi modalități de sonoritate și procedee de interpretare cu un instrument care cucerește tot mai mult spațiu în zona muzicii moderne, o altă motivație fiind interesul profesional al trompetiștilor de nivel foarte înalt și dorința lor de a avea în repertoriul lor lucrări de acest gen, care să ducă la maxim posibilitățile tehnice, creativitatea și procedeele interpretative ale trompetei prin intermediul pieselor solo de muzică modernă.

Subcapitolul 2.1. Din istoria muzicii pentru trompetă solo, prezintă o scurtă trecere în revistă a repertoriului pentru trompetă solo începând cu sec. al XVIII-lea și până în zilele noastre. Dificultatea pieselor fără acompaniament este amplificată prin faptul ca trompeta, fiind un instrument monofon, trebuie să transmită policromatismul caracteristic pentru aceste lucrări, al cărora text muzical se află într-un cadru ritmic riguros, care necesită precizie în interpretarea formulelor ritmice complexe și a metronomului indicat.

Instrumentiști notorii și compozitori consacrați ai sec. XX și XXI precum E. Bozza, L. Berio, M. Arnold, W. Lutoslawski, G. Scelsy, G. Manzoni, K. Stockhausen, K. Hvoslef, V. Persichetti, S. Friedman, R. Shinn, B. Jolas, A. Vizzutti, A. Plog, V. Beleaev, V. Runchak ș. a. au generat un repertoriu întreg de lucrări scrise pentru trompetă solo. Piesele acestor autori se disting prin combinația de mijloace de expresivitate și efecte sonore specifice muzicii moderne, total noi în tehnica de interpretare la trompetă, iar măiestria cu care aceste mijloace sunt aplicate este o particularitate dominantă în creația acestor mari maeștri.

Subcapitolul **2.2. Repertoriul pentru trompetă solo ca laborator de creație pentru compozitori și interpreți**, cuprinde o serie de schițe analitice ale pieselor pentru trompetă fără acompaniament.

Solus (1975) de Stanley Friedman este o lucrare în formă de suită constituită din patru părți: *I Introduction*; *II Furtively (clandestin, pe furiș)*; *III Scherzando and Waltz*; *IV Fanfare*. Toate cele patru părți, cu toate că au caracter diferit, sunt edificate pe baza unor motive comune și prin utilizarea unui climat tonal unificator. Fiecare parte are o formă definită: expoziție – dezvoltare – repriză – și final. Partea I, *Introduction*, și *III, Scherzando and Waltz*, sunt scrise cu indicație de metru, respectiv 12/8 și 5/8, dar în interiorul pieselor apar și schimbări ale metrului, în timp ce celelalte două sunt fără aceste indicații, însă atât *Furtively*, cât și *Fanfare* denotă anumite elemente ce determină caracterul desemnat în titlu, ceea ce evidențiază programatismul latent al acestora. Formulele ritmice folosite de compozitor pot fi considerate o noutate pentru acea perioadă, dată fiind combinația ritmică din anumite fraze, caracteristică pentru toate părțile.

Cascades (1980) de Allen Vizzutti – una dintre lucrările des interpretate este inclusă în program la diverse concursuri internaționale de interpretare la trompetă ca piesă impusă. *Cascades* are o formă clasică tripartită, materialul tematic folosit bazându-se pe o scriitură cu caracter modern, foarte sugestiv, datorită construcției pe intervale de nonă, decimă și undecimă a temelor principale și secundare în părțile mișcate, dar și în partea lentă a piesei. *Cascades* nu conține modalități interpretative deosebite, ca alte piese, însă în pofida ancadramentului clasic și structura tematică a secțiunilor, limbajul componistic folosit de Vizzutti în această lucrare este unul contemporan, caracteristic anilor '80 ai sec. XX.

Betsy Jolas este o reprezentantă a generației postbelice a școlii componistice franceze, limbajul componistic al căreia este similar cu cel al mai multor compozitori din perioada respectivă, precum L. Berio sau K. Stockhausen, fiind însă pătruns de un intens lirism, apropiat de poezie și plin de sentimentalism. În *Épisode troisième pour trompette en Ut seule* (1981) compozitoarea utilizează varii mijloace de expresie ca: *vibrato* și *senza vibrato*, *portato*, *portamento*, *glissando*, *frullato*, *tremolando*, *staccatissimo*, precum și anumite efecte sonore, obținându-se prin diferite combinații ale pozițiilor pistoanelor, care permit interpretarea a $\frac{3}{4}$ sau $\frac{1}{4}$ de ton. În această lucrare

B. Jolas a experimentat diverse sonorități neconvenționale, încadrate în structuri ritmico-melodice, care aparent pot fi redată liber, însă disciplina de *tempo* a formulelor ritmice, impusă de autoare, exigențele tehnice, constituie repere importante, necesare pentru analiza și interpretarea piesei, astfel trompetistul putând crea imaginea plăsmuită de compozitor.

Printre numeroasele compoziții în care **Luciano Berio** a excelat, ciclul său de piese pentru instrumente solo, intitulat ***Sequenzas***, este, probabil, unul dintre cele mai cunoscute din genul respectiv. Am inclus piesa în paragraful atribuit analizei pieselor fără acompaniament deoarece ***Sequenza X*** este scrisă practic pentru trompetă solo, pianul fiind folosit doar ca un rezonator al acesteia. Piesa solicită de la interpret folosirea unei largi varietăți de tehnici speciale de articulație, de emiteră a sunetului: *frullato*, note pedale, *tremolando*, pistoane și *doodle tonguing* (tehnică specială de articulație folosind silabele *di-ghi*), precum și a unui diapazon lărgit. O mare parte a materialului muzical se axează pe jocul de culori a instrumentului, de multe ori pe un singur sunet, folosind o tehnică specială de combinare a articulațiilor ca *staccato* dublu și *doodle tonguing*, care se alternează rapid și de multe ori în combinație cu *tremolo* din pistoane. Nota distinctivă a lucrării este varietatea timbrală – un aspect caracteristic limbajului componistic modern – însă în cazul *Sequenza X* Berio nu recurge la ajutorul surdinelor, fapt care solicită de la trompetist atât rezolvarea dificultăților tehnice, legate de procedeele interpretative inedite, cât și analiza parcursului melodic, care sugerează o anumită structură tonal-armonică.

Sequenza X este considerată până în prezent una dintre cele mai dificile piese din repertoriul modern, deoarece cuprinde un ansamblu foarte divers de mijloace de expresivitate interpretative, combinate cu cele componistice.

În arta muzicală din Republica Moldova de la sfârșitul sec. al XX-lea un rol important îl joacă o nouă generație de compozitori care au reușit să se orienteze spre curentele moderne, devenite universale. Ne referim la Gh. Ciobanu, V. Beleaev, D. Kițenko, Iu. Gogu, O. Palymsky, A. Bojoncă ș.a. Drept dovadă servește, de exemplu, ***Scherzo sarcastico pentru trompetă solo (1996) de Vladimir Beleaev*** – unica lucrare modernă pentru trompetă solo din repertoriul componistic moldovenesc. Apariția acestei piese se datorează unei idei comune a autorului și a subsemnatului de a da naștere unei lucrări pentru trompetă, care să exprime o nouă concepție interpretativă în contextul repertorial autohton. În lucrarea sa, compozitorul folosește unele modalități de interpretare utilizate frecvent în muzica modernă pentru trompetă, ca de exemplu repetarea articulată a unei note în *crescendo* și *accelerando*. În afară de această, sunt observate și mai multe modalități de expresivitate totalmente noi, pe care autorul le prezintă în legendă: articularea unei formule ritmice doar cu aer în instrument în *crescendo* sau *diminuendo*, alternarea *vibrato* cu sunet drept pe o notă lungă în registrul grav cu amplitudine diversă, articularea fără sunet, inspirarea prin instrument, un ”sărut” în muștiuc la

sfârșitul piesei după un *glissando* fără sunet. Includerea pieselor de acest gen în procesul didactic va ridica considerabil nivelul interpretativ al tinerilor instrumentiști.

Piesa ***Homo Ludens V* (2001)** a compozitorului ucrainean **Volodymyr Runchak** face parte din ciclul de 11 miniaturi pentru aproape toate instrumentele orchestrei simfonice în care autorul încearcă să exploreze bogăția lumii sonore și infinitul mijloacelor de expresie proprii fiecărui instrument. *Homo Ludens V* pentru trompetă solo este edificată din două compartimente mari – *Presto, senza metrum* și *Andante passione*, contrastante ca structură tematică și realizare tehnică. Fiecare compartiment la rândul lui este subdivizat în segmente cu indicații caracteristice, iar modalitățile interpretative și mijloacele inedite de expresivitate nuanțează diversitatea acestor segmente. Lucrarea, fiind unică în repertoriu trompetistic modern, poate fi inclusă în categoria de teatru instrumental. Din punct de vedere al mijloacelor de expresivitate se prezintă ca o piesă muzicală cu două fațete plasate opozițional: ironică și filozofică. Aceste două laturi ale caracterului piesei, bine de sudate între ele, focalizează atenția ascultătorului și se completează perfect în intenția autorului de a oglindi frământările aproape fizice ale protagonistului principal al miniaturii – ”*trompetistul bâlbâit, care trebuie să acorde un interviu de 10 minute*”. Aici compozitorul a reușit perfect acest lucru datorită bunei cunoașteri a posibilităților expresive ale trompetei. Din îmbinarea reușită dintre procedeele interpretative și mijloacele de expresivitate inedite, prezente în lucrare, rezultă o imagine aproape cinematografică a stărilor diferite ale personajului – de la coșmar la speranță, de la tensiune maximă la eliberare sufletească. Paleta dinamică, nuanțele timbrale și diversitatea articulațiilor reprezintă gramatica limbajului interpretativ, pe care trompetistul trebuie să o folosească cu multă îndemânare și pricepere.

2.3. Concluzii la capitolul 2

Punctul comun al pieselor pentru trompetă solo analizate în prezentul capitol este originalitatea modalităților și a mijloacelor interpretative inedite, create de compozitori în colaborare cu interpreții, proprii doar lucrărilor date, și care au îmbogățit limbajul componistic și interpretativ al muzicii moderne cu noi procedee de expresivitate. Pe de altă parte, putem identifica în toate piesele examinate mijloace de expresivitate similare, utilizate totuși în context diferit. Includerea pieselor pentru trompetă solo în programul de studiu al instituțiilor muzicale de învățământ și programarea lor în stagiunile concertistice ar putea familiariza publicul larg cu muzica modernă pentru trompetă, datorită calităților ei timbrale și posibilităților ei interpretative aproape nelimitate..

Mijloacele de expresivitate și procedeele componistice, folosite în lucrările analizate în acest capitol sunt inseparabile de cele interpretative, astfel realizându-se simbioza dintre ideea muzicală, expusă de compozitor și interpretarea textului de către instrumentist – această combinație însemnând de fapt crearea lucrării.

Piesele pentru trompetă fără acompaniament sunt o parte integrantă importantă a muzicii moderne datorită limbajului componistic și experimentarea unor sonorități inedite sau procedee

interpretative originale. Interpretarea acestui gen de muzică pentru trompetă este strâns legată de analiza teoretică a lucrărilor și indispensabilitatea pregătirii tehnice speciale, care include atât lucrul cu diferite metode de studiu, ajutând trompetistul să acumuleze rezistența și tehnica necesară pentru studiul ulterior al pieselor, cât și abilitatea aplicării diferitor mijloace de expresivitate noi, astfel crescând considerabil nivelul tehnic și interpretativ al trompetistului, ceea ce îi va permite apoi să abordeze orice compoziție cu grad de dificultate major din repertoriul trompetistic universal.

Includerea pieselor pentru trompetă solo în programul de studiu al instituțiilor muzicale de învățământ și programarea lor în stagiunile concertistice ar putea familiariza publicul larg cu muzica modernă pentru trompetă, datorită calităților ei timbrale și posibilităților interpretative aproape nelimitate.

Capitolul 3, intitulat Miniaturile pentru trompetă și pian (sau orgă) – mediu propice pentru studierea și aplicarea mijloacelor de expresivitate în domeniul didactic și concertistic, scoate în evidență un repertoriu variat din punct de vedere stilistic, creat pe tot parcursul sec. al XX-lea.

Miniaturile instrumentale constituie un segment important în repertoriul trompetistic al sec. XX. Multe dintre ele sunt adevărate bijuterii muzicale datorită măiestriei autorilor în crearea acestor lucrări complexe, cu un dialog echilibrat între ambele instrumente participante în duet. Iată câteva piese de autori celebri, care sunt incluse în repertoriul curent al diferitor concursuri și în programele didactice de nivel superior: *Legenda* de G. Enescu, *Intrada* de A. Honegger, *Lied*, *Badinage*, *Caprice* și *Roustique* de E. Bozza, *Konzertstück* nr. 1 (op. 11) și nr. 2 (op. 12) de V. Brandt, *Triptyque* de H. Tomasi, *Rondo for Lify* de L. Bernstein, *Gavotă de concert* de H. Suttermeister, *Suită în stil antic* de A. Schnittke, *Rondo* de S. Slonimski, *Scherzo* de V. Peskin ș.a.

3.1. Diversitatea mijloacelor de expresivitate în piesele pentru trompetă și pian

Miniaturile pentru trompetă cu acompaniament de pian, autorii cărora aparțin diferitor școli componistice din mai multe țări și perioade din sec. al XX-lea, prezintă o largă varietate de stiluri și forme și, prin urmare, conțin o mare diversitate de mijloace de expresivitate și modalități interpretative, motiv pentru care au fost incluse în lista lucrărilor selectate pentru analiză.

***Legenda* (1906) de George Enescu**, scrisă în colaborare strânsă cu trompetistul francez Merri Franquin, reprezintă un pas important în evoluția artei interpretative trompetistice – de la posibilitățile tehnice limitate spre evidențierea calităților sonore și tehnice deosebite ale instrumentului. În versiunea originală *Legenda* este scrisă pentru trompeta *in C*, dar din cauză că aceste trompete nu erau în practica uzuală în țările est-europene și în SUA, ea a fost transpusă pentru trompeta *in B*, însă odată cu această transpunere lucrarea a pierdut din sonoritatea și stilul său epic, narativ, conceput de autor, căpătând o nuanță exagerată de maiestruozitate și patetism.

Scrisă la începutul sec. XX, când limbajul muzical suferea modificări importante, piesa conține un șir de mijloace de expresie și procedee interpretative folosite în premieră într-o lucrare pentru trompetă

și pian, precum diversitatea dinamică, articulațiile notate de autor sau combinarea formulelor ritmice grupate într-un mod neobișnuit. Aparent, *Legenda* predispune spre o largă libertate, aproape improvizatorică, a tratării textului, și acest lucru creează uneori o concepție greșită despre disciplina de interpretare a piesei. Dacă studiem cu atenție remarcile autorului și le respectăm cu strictețe, putem realiza o performanță extraordinară a acestei minunate lucrări, iar libertatea dorită o obținem aplicând în mod echilibrat mijloacele de expresivitate recomandate de compozitor.

Compusă în ultimii ani de viață, *Intrada* (1947) reflectă măiestria componistică matură a lui **Arthur Honegger**, cunoașterea excelentă a posibilităților tehnice și interpretative ale trompetei, aceste aspecte fiind evidențiate în dialogul ei cu pianul. Caracterul festiv, sobrietatea solemnă a materialului tematic și densitatea armonică a acompaniamentului – un exemplu foarte bun de combinare a sonorităților impresioniste și neoclasică, care amintesc de textura orchestrală, caracteristică stilului componistic al lui Honegger, – naște o imagine legată de simplitatea cântului gregorian îmbinat cu armoniile moderne. Piesa este scrisă pentru trompeta *in C* (*Ut*), dar există și varianta pentru trompeta *in B*, cu toate că la ora actuală se practică interpretarea la instrumentul pentru care a fost compusă în original. Considerată piesă de un înalt grad de dificultate, *Intrada* este una dintre cele mai reprezentative din repertoriul trompetistic universal din sec. XX.

Una dintre primele creații ale lui **Vladimir Peskin**, exceptând liedurile, compuse în adolescență, este *Scherzo pentru trompetă și pian* (1937), piesă de mare virtuozitate, care conține un complex de procedee interpretative noi pentru acea vreme, iar dialogul dintre trompetă și pian reprezintă o structură originală, care diferă de limbajul componistic al autorului din perioada respectivă. Această excelentă lucrare rămâne de actualitate, în special pentru repertoriul didactic, dată fiind complexitatea tehnică a partidei de trompetă și ansamblului dintre cele două instrumente. Forma muzicală tradițională și tonalitatea care pune în valoare sonoritatea trompetei, acompaniamentul de tip orchestral, realizat cu măiestrie, scoate în relief toate aceste calități ale lucrării, care o plasează în rândul lucrărilor des interpretate și incluse în programele concursurilor de interpretare.

În perioada postbelică începând cu anii '60 ai sec. XX școlile componistice din mai multe țări est-europene precum Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Iugoslavia, ș. a., erau strâns atașate de școala sovietică datorită apropierii dintre Uniunea Compozitorilor de la Moscova și majoritatea compozitorilor din aceste țări, mulți dintre care au studiat la Moscova sau Leningrad, și, bineînțeles, amprenta stilistică respectivă se face simțită mai ales în lucrările scrise de ei în acea perioadă de timp.

Unul dintre acești compozitori a fost **Jiří Pauer**, influențat puternic de D. Șostakovici, cu care corespundea, în același timp fiind un admirator al lui B. Martinů și B. Britten. *Trompetina* (1972) este o lucrare complexă, în care compozitorul scoate în evidență realizările tehnice interpretative ale școlii de alămuri pragheze – la acea vreme una dintre cele mai evolute din Europa de Est.

Trompetina este considerată o piesă cu grad de dificultate sporit, conținând anumite procedee interpretative de înalt grad de dificultate, ca de exemplu salturile de intervale peste octavă, diferența mare de nuanțe, cadențele complexe, care au funcția pregătitoare pentru schimbarea caracterului, secțiunii, sau chiar temeii însăși, ceea ce necesită de la interpret o bună cunoaștere a mijloacelor moderne componistice și interpretative.

Repertoriul trompetistic românesc, deși nu prea larg, a avut o evoluție importantă începând cu perioada anilor '50, când compozitori români precum D. Bughici, F. Popovici, A. Vieru, A. Popa, N. Petri, V. Jianu, T. Ciorte, S. Păuța, dar și alții, au scris numeroase lucrări de mici dimensiuni pentru trompetă și pian. O mare parte a acestor creații muzicale a fost scrisă la solicitarea profesorilor de trompetă din instituțiile de învățământ mediu și superior, dar și a câtorva trompetiști care desfășurau o activitate concertistică, precum I. Văduva și E. Bușingher.

Pastorală și Joc (1953) de **Anatol Vieru** este o mică suită din două părți pentru trompetă și pian, având la baza materialului tematic melosul folcloric românesc. Piese sunt scurte ca durată, însă foarte bine structurate, conținând un dialog muzical între trompetă și pian. Îmbinarea reușită a melodiilor ce au caracter folcloric și a acompaniamentului de pian cu structura armonică influențată mai degrabă de expresionism, zugrăvește un pastel muzical în culori deosebit de diversificate. Totodată nu se poate trece cu vederea și faptul că amprenta *Legendei* de G. Enescu este destul de perceptibilă în forma primei piese – *Pastorală*, de altfel, interpretată frecvent în calitate de lucrare de sine stătătoare, fiind o mostră interesantă din punct de vedere al limbajului muzical-interpretativ abordat de compozitor.

În Republica Moldova începând cu anii '60 repertoriul trompetistic se îmbogățește cu mai multe miniaturi, unele dintre ele fiind scrise pentru diferite concursuri de interpretare din Moldova. Astfel, V. Zagorschi scrie *Scherzino*, A. Sochireanschi – *Studiul de concert*, V. Slivinski – *Oleandra*, mai multe piese sunt semnate de S. Lungul, V. Rotaru ș.a. Lucrările acestor compozitori sunt, în majoritatea lor, inspirate din muzica folclorică, dar posibilitățile tehnice și de expresivitate ale trompetei sunt fructificate destul de mult, relevând o largă gamă de nuanțe și culori, inclusiv solicitarea registrului acut al trompetei.

Capriccio pentru trompetă și pian (1982, existând și varianta cu acompaniament de orchestră de cameră), scrisă de **B. Dubosarschi**, se deosebește de alte miniaturi prin extinderea considerabilă a ambitusului, prin utilizarea poliritmiei, rămânând, totodată, în captivitatea tiparului tradițional "folcloric" al liniei melodice a instrumentului solistic. Piesa a fost interpretată în premieră de către trompetistul Petru Tabac, dar până în prezent nu a fost publicată. Lucrarea a fost selectată spre analiză pentru originalitatea ei, dar și datorită materialului tematic deosebit de alte piese de acest gen. Piesa este destul de bine structurată, conținând un material tematic variat, și poate fi inclusă atât în repertoriul concertistic, cât și în cel didactic.

Următorul subcapitol **3.2. Probleme specifice de timbralitate în miniaturile pentru trompetă și orgă** se axează pe examinarea câtorva mostre dintr-un repertoriu relativ nou, format în mare parte în jumătatea a doua a secolului trecut, dar cu adânci rădăcini ce se trag din epoca Renașterii. Începând cu mijlocul sec. al XX-lea repertoriul trompetistic modern s-a îmbogățit cu mai multe creații originale pentru trompetă și orgă, care cuprind o varietate de particularități de expresivitate și sonorități deosebite. De la primul recital de trompetă cu acompaniament de orgă, susținut de G. Fantini și G. Frescobaldi (1634), duetul trompetă-orga supraviețuiește timpurilor și, odată cu evoluția construcției și tehnicii de interpretare la trompetă, ajunge să reprezinte un segment repertorial important în sec. XX.

***Semaine Sainte à Cuzco* (1964)** de **Henri Tomasi** pentru trompeta *in C* sau *in B*, trompeta *piccolo* și orchestră de cameră, pian sau orgă dedicată marelui trompetist francez Maurice André este o lucrare cu o durată de aproximativ 6 minute, dar foarte concentrată din punct de vedere al mijloacelor de expresivitate și procedeele de interpretare, astfel devenind o lucrare cu un grad de dificultate majoră. Autorul fructifică posibilitățile trompetei *piccolo* la maxim, într-un mod diferit, ieșind din tiparul sonorităților obișnuite ale acestui instrument. O scurtă introducere de orgă prefigurează caracterul mistic al piesei, iar înregistrarea indicată de autor pune în relief o gamă de sonorități insolite, astfel atingând scopul urmărit de autor – combinarea fantasmagorică a motivelor de origine creștină cu cele de sorginte incașă, creând un univers muzical miniatural, plăsmuit de imaginația sa. Dialogul dintre trompetă și orgă din prima secțiune cu mișcarea de 32-mi la trompetă, *ostinato* punctat și disonanțe create din trisonuri suprapuse la orgă, creează o atmosferă de tensiune și frământare, asemeni ființei umane care trebuie să se înfățișeze Divinității.

***Monteverdiana* (1988)** de **Daniele Zanettovich**, a intrat în repertoriul trompetistic grație interpreților G. Cassone (trompetă) și A. Frige (orgă), care au înregistrat în premieră lucrarea în catedrala din Aosta în anul apariției piesei, după care și alți trompetiști, printre care și subsemnatul, au inclus-o în repertoriul lor. Piesa a fost orchestrată în 2011⁵ pentru un concert dedicat creației lui Zanettovich la Timișoara. Stilul componistic al lui D. Zanettovich este legat de muzica antică și de cea din epoca gregoriană, mai multe lucrări fiind compuse ca un dialog cu trecutul. *Monteverdiana* este realizată în formă liberă, fără metru, subtitlul – *Ricercare sopra un'aria dell'Orfeo* – indicând forma ei. Sonoritatea cristalină a trompetei *in C* în combinație cu diversitatea timbrală din acompaniament creează o imagine foarte sugestivă, apropiată de sursa inspirației compozitorului. Pasajele improvizatorice din dialogul trompetei cu orga sunt destul de greu de interpretat din punct de vedere al timbralității, deoarece registrul *flöte* la orgă impune o anumită culoare de sunet la trompetă – clară, dar foarte delicată, care este destul de greu de executat. Din motivele menționate anterior *Monteverdiana* poate fi recomandată doar pentru anul II de master, dată fiind complexitatea problemelor legate de interpretare și viziunea conceptuală a lucrării.

***Incantație* (2011)** de **Gabriel Almași** – unica lucrare pentru trompeta *in Es* din repertoriul românesc și dintre puținele din repertoriul universal – a fost scrisă cu ocazia jubileului de 50 de ani ai atelierului de construcție a instrumentelor de alamă *Schagerl*, din Austria, fiind dedicată subsemnatului, care a fost și primul interpret al piesei. Lucrarea este o nocturnă lentă, într-o continuă evoluție de texturi corale care aduce în contrast linia lirică a partidei trompetei cu textura armonică strălucitoare de la orgă. Inițial juxtapuse, ideile fuzionează într-o singură frază finală. Lucrarea este un experiment unic, în care compozitorul combină scriitura modernă, în special în contextul armonic, cu intonații din folclor, adesea completate cu ornamentații, proprii genului. Materialul tematic al *Incantației* poartă amprentă melosului liric folcloric, necesitând o abordare cu atenție a mijloacelor de expresivitate. Sonoritatea trompetei *in Es* este una deosebită, între *piccolo* și trompetele *in C* sau *in B*, paleta de nuanțe dinamice și articulații aici trebuie să fie selectată cu mare atenție.

3.3. Concluzii la capitolul 3

Pe tot parcursul sec. al XX-lea repertoriul trompetistic este completat cu miniaturi instrumentale de compozitori celebri, aceste piese având un grad înalt de complexitate. Recapitulând repertoriul investigat, am evidențiat o serie de lucrări, care cumulează o mare diversitate de mijloace de expresivitate și procedee inedite de interpretare, printre care se distinge varietatea timbrală, de culori și nuanțe ale duetului trompetă-pian sau trompetă-orgă. Analiza pieselor selectate pentru acest capitol și studierea literaturii de specialitate din domeniu privind tematica lui ne orientează către concluzia că aceste lucrări, care reprezintă o multitudine de stiluri și forme din segmentul repertorial al muzicii pentru trompetă cu acompaniament de pian sau orgă, sunt prezentate destul de rar în lucrările științifice.

Lucrările moderne pentru trompetă și orgă, de obicei, nu sunt de mare anvergură, însă includ o concentrare maximă de mijloace interpretative proprii ambelor instrumente. Un detaliu important este abilitatea trompetistului de a controla sonoritatea în contextul duetului cu orgă concomitent cu acustica specifică din catedralele enorme, în așa fel încât mijloacele de expresivitate să corespundă caracterului piesei fără a le modifica. Timbralitatea este elementul cel mai important în acest segment repertorial, deoarece posibilitățile orgii sunt foarte largi în contextul de referință, iar folosirea mai multor feluri de trompete completează varietatea timbrală de la orgă, astfel lăsând posibilitatea demonstrării unei bogate palete de culori timbrale.

Capitolul 4, Explorarea unor noi dimensiuni ale expresivității interpretative în sonatele și lucrările concertante pentru trompetă, relevă analiza detaliată a unor lucrări de anvergură, semnate de compozitori ce reprezintă diferite școli componistice și perioade istorice – sonate și compoziții pentru trompetă și orchestră, ca cele mai complexe creații din punct de vedere al expresivității.

4.1. Sonata pentru trompetă și pian – o pagină nouă în repertoriul trompetistic. Sonata fiind unul dintre cele mai vechi genuri de muzică instrumentală, cu o istorie multiseclară, a reușit să se adapteze unor contexte stilistice diferite și să-și păstreze locul important ocupat în palmaresul

genurilor instrumentale. Sonatele pentru trompetă și pian din sec. al XX-lea se caracterizează prin folosirea unui limbaj muzical complex, format din combinarea mijloacelor de expresivitate tradiționale și noi apărute, cu modalități interpretative extraordinare, devenind creații de o valoare majoră incontestabilă. Autori cunoscuți ca P. Hindemith, J. Françaix, N. Platonov, K. Kennan, H. Stevens, J. Stevens, E. Ewazen, V. Reynolds, J. Stephenson au îmbogățit repertoriul trompetistic din sec. al XX-lea cu lucrări, care fac parte din repertoriul concertistic curent.

Sonata pentru trompetă și pian (1939) de Paul Hindemith este una dintre cele mai des interpretate lucrări din repertoriul trompetistic. Pe parcursul anului 1939 compozitorul a creat mai multe lucrări abordând diverse genuri, *Sonata pentru trompetă și pian* fiind ultima din rândul lor în acel an, finalizarea căreia a coincis cu un moment istoric deosebit – începutul celui de al doilea război mondial și emigrația ulterioară a autorului în Elveția și apoi în Statele Unite ale Americii.

Lucrarea are trei părți, scrise în forme bine articulate, dar evitând un tipar clasic, primele două părți fiind destul de mișcate, iar a treia – un marș funebru, realizat într-un tempo foarte rar, cu o semnificație profund filosofică și premonitoare legată de apropierea războiului. Sonata lui Hindemith este una dintre cele mai complexe lucrări pentru trompetă și pian din întreg repertoriul trompetistic universal. Ea reflectă cu o exactitate aproape cinematografică evenimentele din perioada respectivă, dar și neliniștea sufletească de atunci a compozitorului. Putem identifica o conexiune dintre câteva aspecte, care în opinia noastră determină caracterul muzical al întregii lucrări: tipul de trompetă folosit pentru această sonată (se recomandă trompeta de fabricație germană cu mecanică *rotary*), imaginația interpretului, cunoștințele lui teoretice și tehnica de interpretare la nivel avansat cu structura tematică și polaritatea armonică, analiza și sinteza acestor elemente având un rezultat unic în transmiterea ideii muzicale a sonatei. **Sonatina pentru trompetă (1950) de Jean Françaix** a fost compusă pentru Concursul de la Conservatorul Național Superior din Paris. În anul 1975 compozitorul a realizat o nouă redacție: a fost modificată știma trompetei, fiind transpusă *in B*, iar acompaniamentul de pian a fost orchestrat, cele trei părți fiind intitulate *Prelude*, *Sarabande* și *Gigue*. În *Sonatina*, Françaix folosește un spectru larg de mijloace interpretative de expresivitate – de la varietatea dinamică și multiple tipuri de articulații, la modificările timbrale cu ajutorul surdinelor, nuanțelor dinamice diverse, uneori chiar a modificării lor, iar indicațiile specifice precum *ironico*, *cantabile ma ritmico bene*, *perdendosi* impun respectarea anumitor reguli legate de stilul francez de interpretare, fără care lucrarea va pierde din expresivitate și originalitate. Pe de altă parte, în toate mișcările sonatei densitatea armonică este pătrunsă de influența puternică a impresionismului, metrica bine determinată a fiecărei părți și a întregii lucrări, completează culorile timbrale ale dialogului dintre trompetă și pian, această combinare a celor două laturi – mijloace de expresivitate interpretativă și componistică – se contopesc într-o simbioză perfectă.

Unica sonată pentru trompetă din repertoriul trompetistic românesc – **Sonata pentru trompetă și pian (1964)** de **Tudor Ciornea** este o lucrare cu un nivel de dificultate ridicat care a fost înregistrată de către trompetistul Edmund Bushinger cu Nicolae Licareț la pian la firma Electrecord în 1981, cu un an înaintea dispariției compozitorului. Sonata are trei părți întitulate *Preambul (Allegro moderato)*, *Elegie (Larghetto)* și *Final (Presto ma tempo giusto)*, menținute în general într-o structură modală cu poliacorduri în acompaniament, melodia fiind susținută de armonii modale instabile cu zone de stabilitate armonică în cadențe. Ca material tematic lucrarea prezintă o succesiune de teme, motive și ritmuri inspirate din muzica folclorică românească, fiind edificată pe principiul de eterofonie atunci când prin decalarea sau dislocarea melodiei se naște densitatea armonică a acompaniamentului – un procedeu componistic folosit frecvent de G. Enescu. Multiplele mijloace de expresivitate utilizate de T. Ciornea în *Sonată*, precum gradația dinamică, articulațiile diversificate, varietatea timbrală la trompetă sunt provenite din muzica franceză, însă amprenta modală, ritmică și intonativă a folclorului românesc colorează densitatea armonică din acompaniament. Un aspect important este combinația dintre textura armonică cu date impresioniste, structura modală folclorică cu timbralitatea trompetei, expusă într-o gamă dinamică foarte largă.

Scrisă la comanda *International Trumpet Guild* (ITG) și interpretată în premieră la sediul ITG de la Universitatea din Indiana de către Chris Gekker împreună cu autorul la pian, **Sonata pentru trompetă și pian (1995)** de **Eric Ewazen** se compune din trei mișcări: I: *Lento-Allegro molto-Lento tempo I-Allegro molto tempo II*; II: *Allegretto*; III: *Allegro con fuoco-Allargando-Presto-Prestissimo*. În această lucrare Ewazen nu folosește o tehnică de compoziție modernă, caracteristică acestei perioade, ca în alte compoziții ale sale, ci recurge la forma clasică tripartită și la un limbaj componistic mai mult sau mai puțin tradițional. Totuși, compozitorul apelează destul de des la diverse efecte sonore combinate, precum pedala la pian și surdina la trompetă în părțile mișcate, iar tehnica aplicării diversității dinamice și timbrale vorbește despre o lucrare muzicală de la sfârșitul sec. al XX-lea. Lucrare de mare anvergură, *Sonata* lui Ewazen este una dintre cele mai complexe creații pentru trompetă și pian de la sfârșitul sec. al XX-lea. Pe durata de aproape 30 de minute trompetistul trebuie să interpreteze sau, în limbajul modern, să creeze o lucrare complexă, care conține mai multe secțiuni întregi de un foarte înalt grad de dificultate. Timbralitatea este un mijloc de expresivitate deosebit de important în această lucrare, deoarece diversitatea materialului tematic din sonată necesită o tehnică specială pentru redarea paletelor de culori și nuanțe foarte variate. În acest scop într-un concert susținut de subsemnatul cu E. Ewazen la pian în iunie 2014, cu acordul compozitorului, în partea a II-a a sonatei trompetă a fost schimbată cu flogornul, rezultatul fiind foarte mult apreciat de autor.

Subcapitolul **4.2 Dialogul timbral în lucrările concertante pentru trompetă și orchestră**, este dedicat cercetării compozițiilor pentru trompetă și orchestră care constituie cea mai complexă parte a întregului repertoriu trompetistic, în special segmentul repertorial din ultimele 3-4 decenii ale

sec. al XX-lea, această perioadă acumulând experiența evoluției limbajului componistic, dezvoltarea tehnicilor de interpretare și lărgirea diapazonului de procedee interpretative. Paleta largă de culorile timbrale ale trompetei este pe deplin fructificată în lucrările cu acompaniament de orchestră, evidențiindu-se bogăția sa – de la strălucire la delicatețe, de la fermitate la finețe.

Lista lucrărilor pentru trompetă și orchestră (apr. 225) cuprinde o largă varietate de stiluri, genuri și forme – de la romantism la modernism, de la piese concertante la concerte, de la lucrări monopartite la cicluri – și poate fi considerată o expresie a școlilor componistice din diferite țări, la fel și a întregului spectru de limbaje muzicale a diferitelor curente din sec. al XX-lea. Din lista de lucrări concertante cu acompaniament de orchestră pentru analiză au fost selectate trei: *Concertul pentru trompetă și orchestră*, op. 18 de O. Böhme, *Concerto* de H. Tomasi și *Hymnus Phantasticus* de D. Dediș – piese care reprezintă diverse stiluri și curente, autorii cărora fac parte din școli componistice distincte din perioadele respective. În urma examinării acestor lucrări putem observa evoluția tehnicilor componistice și procedeele interpretative din cele trei perioade diverse – sfârșitul sec. al XIX-lea, mijlocul sec. al XX-lea și începutul sec. al XXI-lea.

Concertul pentru trompetă și orchestră (1899, prima publicație) a compozitorului rus de origine germană **O. Böhme** conceput inițial în tonalitatea *e-moll* pentru trompetă sau cornetul *in A*, uzuală la sfârșitul sec. XIX, a fost publicat ulterior de diverse edituri în această variantă, până când în 1941 a fost transcris de F. Herbst în *f-moll* pentru trompetă *in B*, astfel supraviețuind timpului. La ora actuală fiind una dintre cele mai cunoscute și interpretate lucrări pentru trompetă și orchestră din perioada romantismului târziu. Concertul are trei părți cu caracter diferit: *Allegro moderato* – *Adagio religioso* – *Allegro scherzando*, articulând o structură tradițională pentru concertul instrumental. Fiecare dintre părți denotă particularități caracteristice și se distinge prin melodismul legat de folclorul rusesc, propriu întregii lucrări. Böhme folosește cu iscusință calitățile tehnice și de expresivitate ale trompetei *in A* sau a cornetului, precum sonoritatea, lejeritatea în interpretarea unor pasaje *arpeggiato* în *legato* în întreaga lucrare. Timp de circa 100 de ani concertul a suferit diverse influențe, modificări, interpretări, însă prospețimea și sensibilitatea liniilor melodice rămân pilonul de rezistență a lucrării, fiind motivul includerii Concertului în patrimoniul repertorial universal.

Concertul pentru trompetă și orchestră (1949) de **H. Tomasi** este considerat pe bună dreptate una dintre cele mai importante creații din repertoriul trompetistic din secolului al XX-lea. Premiera absolută a Concertului a avut loc pe 13 noiembrie 1948, în Hilversum, în nordul Olandei, avându-l ca solist pe Jos Joos, iar la Paris Concertul a fost interpretat prima oară pe 7 aprilie 1949 de Ludovic Vaillant, căruia i-a fost dedicat. Înregistrarea Concertului de către Maurice André constituie un punct de referință din două motive: 1. realizarea primei înregistrări a lucrării avându-l ca solist pe un trompetist notoriu al sec. XX; 2. prezența compozitorului la înregistrări. Rolul orchestrei în această lucrare este unul definitoriu pentru caracterul ei, deoarece dialogul instrumental e construit pe replici scurte dintre

trompeta solistă și mai multe instrumente sau grupuri din orchestră. Trebuie menționată cadența de la sfârșitul părții I – se poate spune că are dimensiunile și caracteristicile unei lucrări separate și este un model al sintezei materialului tematic din partea I, dar concomitent și al expunerii subtile a celulelor tematice din următoarele părți ale Concertului. Toate aceste particularități sunt proprii stilului componistic al lui Tomasi, însă putem spune cu certitudine că dintre lucrările sale pentru trompetă Concertul este cel mai complex din punct de vedere al folosirii mijloacelor de expresivitate.

Dan Dediu face parte din generația de compozitori ai anilor 1970-80, care au trăit schimbările sociale radicale din România, un moment istoric important, care a influențat toate domeniile, inclusiv muzica. Scrisă la comanda orchestrei Camerata Hamburg, *Hymnus Phantasticus*, op. 137 pentru trompetă și orchestră (2008) constituie una din mostrele de ultimă oră ale repertoriului trompetistic național.

Hymnus Phantasticus reprezintă limbajul muzical al sec. XXI, sintetizând tehnica contemporană de compoziție cu posibilitățile interpretative trompetistice duse la limită. Combinarea sonorității trompetei *piccolo* cu forța și bogăția timbrală a celei *in C*, ambele apărând în diferite ipostaze timbrale în funcție de contextul muzical, cu sonorități orchestrale inedite și alternarea secțiunilor ritmice cu forma improvizatorică a expunerii materialului tematic, dau naștere unei expresivități dincolo de percepția tradițională a acesteia și poate fi comparată cu artele cu manifestare tridimensională, însă în prezentare sonoră. Piesa este una dintre cele mai dificile din repertoriul trompetistic contemporan și necesită o pregătire teoretică și practică la cel mai înalt nivel din partea trompetistului și a orchestrei. Limbajul muzical denotă trăsături ale diferitelor sisteme de organizare sonoră: sistemul tonal, modalismul jazzistic, polimodalismul. Observăm de asemenea melodii de geneză diferită: clasice, gregoriene, folclorice și de jazz, astfel diversitatea devenind un semn distinctiv al acestei lucrări.

4.3. Concluzii la capitolul 4

În sec. XX și în primul deceniu al sec. XXI repertoriul trompetistic este completat de compozitori celebri cu lucrări de anvergură, precum sonatele și piesele concertante – ambele genuri demonstrând un grad înalt de complexitate. Recapitulând repertoriul investigat, am evidențiat o serie de compoziții, ce cumulează o mare diversitate de mijloace de expresivitate și procedee inedite de interpretare, printre care se distinge varietatea timbrală de culori și nuanțe ale duetului trompetă-pian sau ale diferitelor îmbinări ale trompetei cu instrumente sau grupuri orchestrale.

Sonatele prezentate în acest capitol fac parte din categoria lucrărilor celor mai solicitate de soliști și sunt incluse în programele didactice a instituțiilor superioare de învățământ de profil. Lucrările analizate reprezintă diverse perioade ale sec. XX–XXI și școli de compoziție limbajul componistic și mijloacele interpretative utilizate de compozitori fiind inedite în fiecare lucrare.

Multe procedee interpretative și combinații timbrale noi au fost create în colaborare cu instrumentiștii, cărora le-au fost dedicate.

Repertoriul trompetistic universal s-a îmbogățit în sec. XX–XXI cu un număr impresionant de **lucrări pentru trompetă și orchestră**, printre ele se numără concerte, lucrări concertante, multe cu specificul muzicii programatice. În urma analizei lucrărilor din acest subcapitol am identificat direcțiile principale, care ne ajută să le clasificăm pe perioade, stiluri și structura limbajului componistic și interpretativ.

De-a lungul sec. al XX-lea a avut loc o evoluție spectaculoasă a tehnicii de interpretare la trompetă, care este legată atât de ameliorarea construcției ei, cât și de apariția unor noi metode de studiu, care, la rândul lor, au generat un nou stil de interpretare, folosit foarte repede de compozitori. Acest fapt a îmbogățit esențial limbajul componistic al creațiilor din repertoriul trompetistic cu acompaniament de orchestră. Am considerat necesară o evaluare sistematică a mijloacelor de expresivitate din aceste lucrări, relevând laturile interpretative, a limbajului componistic și a dialogului timbral dintre trompeta solistă și orchestră.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea realizată în teză vizează un șir de probleme actuale ale științei muzicale contemporane, implicând studierea unor domenii mai puțin explorate, în special, repertoriul trompetistic modern examinat prin prisma mijloacelor de expresivitate componistice și interpretative.

Considerăm că obiectivele propuse au fost realizate, astfel fiind soluționată și **problema științifică**, care consta **în aprofundarea cunoștințelor în materie de descriere și analiză a mijloacelor de expresivitate componistice și interpretative în repertoriul trompetistic modern și reflectarea evoluției repertoriului solistic pentru trompetă prin prisma factorului expresivității**. Astfel, cercetarea complexă a lucrărilor selectate cu evidențierea mijloacelor de expresivitate și formularea concluziilor a determinat **înlăturarea mai multor lacune și inexactități în discursul teoretic dedicat problemelor fundamentale ale artei interpretării la trompetă**.

Investigațiile efectuate și analiza lucrărilor prezentate relevă diversitatea mijloacelor de expresivitate în creațiile pentru trompetă din sec. al XX-lea în funcție de perioada apariției lucrărilor, școala componistică căreia aparțin autorii, particularitățile stilistice și de evoluție a tehnicii de interpretare, pe de o parte, și a construcției instrumentelor de la începutul sec. XX până în prezent, pe de altă parte.

1. Reconstituind panorama complexă a situației în domeniul de studiere a repertoriului trompetistic și a mijloacelor de expresivitate interpretativă în baza literaturii existente concluzionăm că lucrările muzicale investigate în teză demonstrează elocvent dezvoltarea artei de interpretare la trompetă pe parcursul sec. al XX-lea și la începutul sec. al XXI-lea. Reflectarea problemelor ce țin

de diverse aspecte în acest domeniu este prezentată neuniform în literatura de specialitate: dacă latura tehnică este elucidată în detaliu în diferite lucrări teoretice și metodice, mijloacele de expresivitate sunt reflectate insuficient, discutându-se preponderent despre procedee și modalități de interpretare în linii generale, fără a se efectua o sinteză a mijloacelor de expresivitate interpretativă cu tehnica componistică.

2. Repertoriul trompetistic al sec. XX este foarte larg și include atât lucrări de dimensiuni mici, precum miniaturile, cât și creații de anvergură, ca de exemplu sonate pentru trompetă și pian, sau lucrări concertante cu participarea orchestrei. Cele 22 de lucrări analizate în teză redau cu fidelitate imaginea repertoriului trompetistic al sec. XX, incluzând și primii ani ai sec. XXI, deoarece cuprind în întregime perioada respectivă și reprezintă o mare diversitate de stiluri, genuri și forme, în același timp evidențiind diverse școli componistice.

3. Segmentul repertorial congruent lucrărilor pentru trompetă fără acompaniament abordat în capitolul 2 este relativ nou, primele piese fiind scrise în a doua jumătate a sec. XX, când tehnica interpretativă avea deja un nivel corespunzător limbajului componistic, astfel compozitorii împreună cu interpreții au putut experimenta diverse sonorități și culori timbrale. În aceste piese se combină mijloacele de expresivitate tradiționale cu efectele sonore inedite, specifice muzicii moderne – o noutate în tehnica interpretării – iar măiestria cu care acestea sunt aplicate reprezintă o particularitate dominantă în creația compozitorilor menționați mai sus. Dificultatea pieselor pentru trompetă solo este intensificată prin faptul că trompeta, fiind un instrument monofon, trebuie să reușească redarea policromatismului caracteristic pentru aceste lucrări, iar textul muzical necesită o respectare riguroasă a tuturor indicațiilor, combinată cu fantezia și imaginația interpretului. Lucrările pentru trompetă solo au mai multe caracteristici comune: ambitusul extins pe aproximativ trei octave, care pleacă de la notele pedale (note grave, inexistente în diapazonul din construcție al trompetei, pentru emiterea lor fiind folosite tehnici speciale, ca un fel de falset, dar în registrul grav) și ajunge în registrul supraacut, depășind octava a treia; diversitatea maximă de nuanțe – de la *ppp* la *fff* – și folosirea lor într-un mod netradițional; prezența unei largi game de culori timbrale, care adesea necesită o tehnică specială a emiterii sunetului și a schimbării culorii prin diferite mijloace, precum surdine de mai multe tipuri, acoperirea pâlniei cu mâna, apropierea pâlniei de pupitru la distanță mică, dublarea sunetului cu vocea ș. a.

În aceste lucrări identificăm o variată paletă de sonorități, mijloace de expresivitate interpretative, nuanțele cărora variază în funcție de contextul fiecărei creații, deoarece majoritatea dintre ele sunt lucrări cu caracter programatic și deja în titlul lor putem descifra o parte din informația pe care o conțin. Majoritatea dintre piesele analizate în capitolul 2 au fost interpretate de subsemnatul în diverse concerte, astfel analiza lor poate fi considerată o completare teoretică a cunoștințelor practice deja acumulate, întregind percepția valorii lor artistice.

4. Multe dintre miniaturile instrumentale pentru trompetă cu acompaniament de pian sau orgă analizate în capitolul 3 sunt adevărate bijuterii muzicale care atrag interpreții datorită dialogului echilibrat între trompeta solistă și celălalt participant al ansamblului – pianul sau orga. Toate aceste piese fac parte din repertoriul trompetistic solistic și didactic având un rol important în formarea profesională a tinerilor instrumentiști deoarece prezintă o largă varietate de stiluri și forme. Creatorii acestor scurte, dar complexe lucrări aparțin diferitelor școli componistice din mai multe țări și perioade din sec. XX – începutul sec. XXI și, prin urmare, lucrările conțin o mare diversitate de mijloace de expresivitate și modalități interpretative. Miniaturile sunt foarte importante în procesul didactic, deoarece dimensiunile lor restrânse permit elevilor sau studenților să asimileze mai ușor problemele legate de tehnica interpretării, mijloacele de expresivitate, aceasta fiind o modalitate prin care tinerii instrumentiști se vor obișnui cu studiul aprofundat al lucrării, folosind cu succes procedeul în cariera lor.

5. În compozițiile pentru instrumente solo și orgă există problema specificului registrației. În momentul conceperii lucrării, compozitorul de obicei nu ține cont de faptul că toate orgile au sonoritate diferită și sunt instalate în medii cu acustică diversă, acest aspect revenindu-le interpreților. Ei trebuie să țină cont de detalii importante, precum poziționarea trompetistului față de orgă, limitele sonorității orgii, propagarea sunetului ș.a. De asemenea, nu pot fi ignorate nici particularitățile acustice ale fiecărei biserici sau, mai rar, săli de concert. Acești factori trebuie luați în considerare ca fiind importanți, astfel ca ideile și sugestiile autorului în privința aspectului registral să asigure individualizarea vocii trompetei pe fundalul acompaniamentului plin de culoare al orgii.

6. Sonatele pentru trompetă și pian din sec. XX se caracterizează prin folosirea unui limbaj muzical complex, combinarea mijloacelor de expresivitate tradiționale și noi apărute cu modalități interpretative extraordinare, devenind creații de o incontestabilă valoare. De-a lungul sec. XX termenul de *sonată* este tratat cu multă libertate, însă treptat se revine la semnificația lui inițială de *muzică instrumentală*, încadrându-se în vastul domeniu al muzicii de cameră.

Sonatina are și ea un rol important, deoarece în sectorul didactic acest gen este indispensabil pentru instruirea instrumentiștilor de nivel mediu, însă și printre aceste lucrări aparent aplicative, găsim unele de complexitate și valoare artistică majoră, ca de exemplu sonatinele de J. Françaix sau B. Martinu.

7. Lucrările concertante pentru trompetă și orchestră constituie cel mai complex segment al întregului repertoriu trompetistic, în special din perioada ultimilor 50 de ani, acumulând experiența întregii istorii a evoluției limbajului componistic, dezvoltarea tehnicilor de interpretare și lărgirea spectrului de procedee interpretative. Prezența unei palete diverse de culori timbrale ale sonorității trompetei în piesele cu acompaniament de orchestră, evidențiază caracterul și bogăția instrumentului – de la strălucire și fermitate la delicatețe și finețe. Concertele pentru trompetă și

orchestră din sec. al XX-lea se definesc prin varietatea de stiluri și genuri – de la romantism la modernism, de la piese concertante la concerte multipartite – și pot fi considerate atât o expresie a unui nou limbaj componistic și interpretativ, provenit din diferite țări, cât și a limbajului muzical al diferitor curente stilistice.

Compozițiile analizate în teză cuprind o perioadă largă a sec. XX, fapt care ne-a permis sistematizarea procedeelelor interpretative și a mijloacelor de expresivitate în funcție de evoluția tehnicii de interpretare, a limbajului componistic, a școlilor de compoziție naționale reprezentate, diversității stilistice. Un aspect important îl are și descrierea principalelor metode de studiu elaborate în sec.XX, practicarea cărora, în opinia noastră, a determinat apariția și dezvoltarea unor noi procedee tehnice, caracteristice muzicii contemporane. Considerăm relevarea acestor aspecte în forma propusă în teză ca o nouă posibilă modalitate de analiză și cercetare a repertoriului trompetistic modern.

Recomandări

1. Abordarea mai amplă a subiectului expresivității în cercetările muzicologice din domeniul teoriei și istoriei artei interpretative;
2. Extinderea ariei de investigație a mijloacelor de expresivitate componistice și interpretative și asupra repertoriului trompetistic din alte arii stilistice;
3. Examinarea cu o mai mare atenție a aspectului stilistic al lucrărilor trompetistice, astfel formându-se o viziune clară asupra alegerii mijloacelor de expresivitate corespunzătoare pentru o piesă sau alta în funcție de perioadă, stil, apartenența autorului la o școală componistică, complexitate ș. a.;
4. Studierea multiaspectuală a corelației între laturile tehnologice și artistice ale interpretării la trompetă a lucrărilor din diferite epoci stilistice;
5. În procesul de studiere și interpretare a repertoriului trompetistic din sec. XX-XXI, a recomanda tinerilor muzicieni analiza critică și comparativă a viziunilor interpretative ce aparțin unor trompetiști de valoare. În același timp dorim să atragem atenția și asupra riscului imitării acestor interpretări.
6. Promovarea repertoriului trompetistic academic în toată bogăția și diversitatea acestuia, asigurând familiarizarea publicului larg din țara noastră cu un repertoriu încă puțin valorificat și stimulând apariția unor noi lucrări originale, posibilitățile trompetei în acest sens fiind cu adevărat nelimitate.

LUCRĂRI PUBLICATE LA TEMA TEZEI

I. În reviste din străinătate recunoscute

1. Cârstea S. Metode de studiu care au revoluționat stilul de interpretare la trompetă (secolul XX). În: Revista Artes, nr. 14. Iași: Artes, 2014, p. 126-143
2. Cârstea S. Trompeta de la baroc la muzica nouă. În: Revart, nr. 20. Timișoara: Eurostampa, 2014, p. 74-84. Categoria BDI.
3. Cârstea S. Dialogul timbral în lucrările concertante pentru trompetă și orchestră ale compozitorilor români: *Hymnus Phantasticus* de Dan Dediu. În: Volumul Congresului internațional de muzicologie, ediția III, Timișoara, 28-30 octombrie, 2016. Timișoara: Eurostampa, 2016, p.112-119. Categoria BDI.

II. În reviste din Registrul Național al revistelor de profil

1. Cârstea S. Lucrări pentru trompetă ale compozitorilor din Republica Moldova. În: Anuar științific: Muzică, Teatru, Arte Plastice, 2012, nr. 4, p. 89-94. Categoria C
2. Cârstea S. Pagini din istoria trompetei. În: Artă și educație artistică, 2014, nr.1(23), p. 57-63.
3. Cârstea S. Școala franceză de trompetă — tradiție și inovație. În: Anuar Științific: Muzică, Teatru, Arte Plastice, 2013, nr. 1. Chișinău: Grafema Libris, 2013, p. 60-64. Categoria C

III. Conferințe internaționale (în republică)

1. Cârstea S. 100 de ani ai școlii franceze de trompetă. În: Dimensiunea europeană a educației artistice și culturale: Materialele Forumului Cultural Internațional, 26 februarie 2015. Chișinău: 2015, p.131-137.
2. Cârstea S. Conceptul clasei de trompetă: de la debutanți la masteranzi. În: Educația artistică: realizările trecutului și provocările prezentului. Conferință științifică internațională, 25-26 noiembrie, 2015. Rezumatele lucrărilor. Chișinău: 2015, p.133.
3. Cârstea S. Despre problemele studierii trompetei în instituțiile medii și superioare de specialitate. În: Conferința științifică internațională *Învățământul artistic – dimensiuni culturale*, 3 aprilie, 2015. Rezumatele lucrărilor. Chișinău: 2015, p.17.
4. Cârstea S. Trompeta în folclorul românesc: studiu antologic dedicat trompetiștilor din România și Republica Moldova. În: Folclor și postfolclor în contemporaneitate: Materialele Conferinței internaționale, Chișinău, 11-12 decembrie, 2014. Chișinău: Grafema Libris, 2015, p. 77-85.
5. Cârstea S., Melnic V. Capriccio pentru trompetă și pian de Boris Dubosarschi — o mostră de neofolclorism în creația componistică autohtonă. Conferința științifică internațională Patrimoniul muzical din Republica Moldova (folclor și creație componistică), 23 iunie 2015: Rezumatele lucrărilor. Chișinău: 2015, p. 27-28.

IV. Alte materiale didactice

1. Cârstea S. 15 studii tehnice moderne pentru trompetă. Timișoara: Ed. UVT, 2006, 38 p.

ADNOTARE

Cârstea Sergiu. Repertoriul trompetistic al secolului XX – spațiu de valorificare a noilor mijloace de expresivitate interpretativă. Teză de doctor în studiul artelor și culturologie, specialitatea 653.01 – muzicologie. Chișinău, 2018.

Structura tezei: Lucrarea cuprinde: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia compusă din 221 titluri (în limbile română, engleză, franceză, italiană, germană, rusă și ucraineană), note, anexa cu exemple muzicale, 139 pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt reflectate în 11 lucrări științifice.

Cuvintele cheie: articulație, concert, interpretare instrumentală, mijloace de expresivitate, miniatură, repertoriu didactic, repertoriu trompetistic, sonată, stil componistic, stil interpretativ, timbralitate, trompetă.

Domeniul de studiu: Istoria și teoria artei de interpretare muzicală la trompetă; Istoria și teoria genurilor și stilurilor muzicale.

Scopul și obiectivele tezei: identificarea și analiza mijloacelor de expresivitate componistice și interpretative în piese pentru trompetă solo, cu acompaniament de pian sau orgă și în lucrări concertante compuse pe parcursul sec. al XX-lea; conștientizarea expresivității ca subiect de cercetare muzicologică; elucidarea complexului de procedee interpretative ca mod de atingere a nivelului înalt de expresivitate în abordarea repertoriului trompetistic al sec. XX; relevarea rolului metodelor moderne de studiu în soluționarea problemelor tehnice, legate de activitatea interpretativă a trompetistului.

Noutatea științifică a tezei constă în realizarea în premieră a unei cercetări complexe axate pe examinarea mijloacelor de expresivitate ca o parte componentă importantă a limbajului componistic și a stilului interpretativ în repertoriul trompetistic modern. Caracterul inedit al lucrării se datorează și altor aspecte: pentru prima dată în muzicologia autohtonă mijloacele de expresivitate sunt abordate ca factor determinant în evoluția tehnicii interpretative la trompetă și a repertoriului pentru acest instrument; mai multe lucrări pentru trompetă ale compozitorilor autohtoni și străini pentru prima dată devin obiecte ale investigației științifice.

Problema științifică soluționată constă în aprofundarea cunoștințelor în materie de descriere și analiză a mijloacelor de expresivitate componistice și interpretative în repertoriul trompetistic modern și reflectarea evoluției repertoriului solistic pentru trompetă prin prisma factorului expresivității. Astfel, cercetarea complexă a lucrărilor selectate cu evidențierea mijloacelor de expresivitate și formularea concluziilor au determinat înlăturarea mai multor lacune și inexactități în discursul teoretic dedicat problemelor fundamentale ale artei interpretării la trompetă.

Semnificația teoretică a cercetării constă în fundamentarea axiologică a explorării mijloacelor de expresivitate artistică, nucleu semantic important al creației muzicale. Totodată, studierea unui vast material, vizând numeroasele aspecte ale artei interpretative la trompetă, a permis îmbogățirea aparatului conceptual al subiectului investigat, materializat pe plan teoretic în sistematizarea informațiilor, obținute dintr-un volum considerabil de lucrări științifice, cu referire la identificarea mijloacelor de expresivitate, descoperite și utilizate de compozitori, precum și la transferul acestora în practica didactică și interpretativă a trompetiștilor. Rezultatele investigației ar putea impulsiona cercetarea unor probleme legate de aspectele tehnologice și artistice ale interpretării instrumentale, devenind un punct de reper pentru studiile teoretice și metodologice ulterioare în acest domeniu.

Valoarea aplicativă a lucrării. Materialele tezei pot servi drept surse cognitive suplimentare în studierea disciplinelor de specialitate (*Instrument, Ansamblu cameral, Metodica predării instrumentelor de suflat, Istoria artei interpretative* ș.a.) în cadrul instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate. De asemenea, rezultatele obținute ar putea constitui un suport metodologic util în coroborarea și eficientizarea procesului instructiv-didactic, în formarea de competențe, abilități profesionale în rândul studenților, masteranzilor, precum și în practica interpretativă a trompetiștilor. Concluziile și recomandările autorului vor contribui la ridicarea nivelului interpretativ al școlii autohtone de trompetă.

АННОТАЦИЯ

Кырстя Серджиу. Репертуар для трубы в XX веке как область освоения новых исполнительских средств выразительности. Диссертация на соискание степени доктора искусствоведения и культурологии по специальности 653.01, музыковедение. Кишинэу, 2018.

Структура работы: Диссертация включает: введение, 4 главы, общие выводы и рекомендации, библиографию из 221 наименований, примечания, приложение с музыкальными примерами, 139 страниц основного текста. Результаты исследования отражены в 11 опубликованных научных работах.

Ключевые слова: артикуляция, выразительные средства, инструментальное исполнительство, исполнительский репертуар трубача, исполнительский стиль, композиторский стиль, концерт, миниатюра, соната, тембральность, труба.

Область исследования: история и теория музыкального исполнительства на трубе; история и теория музыкальных жанров и стилей.

Цели и задачи исследования: выявление и анализ новых исполнительских и композиторских средств выразительности в пьесах для трубы соло, в сопровождении фортепиано или органа и в произведениях для трубы с оркестром XX века; осмысление проблемы выразительности как сферы музыковедческого исследования; рассмотрение комплекса исполнительских средств как способа достижения высокого уровня выразительности в исполнении современных произведений для трубы; раскрытие роли современных методов обучения в решении технических и художественных задач, связанных с исполнительской деятельностью трубача.

Научная новизна работы. Впервые проведено комплексное исследование, направленное на изучение средств музыкальной выразительности как важного компонента композиторского и исполнительского стиля в современном репертуаре для трубы. Оригинальный характер диссертации связан и с другими аспектами: в первый раз в национальном музыковедении средства выразительности рассматриваются как определяющий фактор эволюции исполнительства на трубе и развития репертуара для этого инструмента; целый ряд произведений для трубы молдавских и зарубежных композиторов впервые становится объектом научного исследования.

Решение поставленной научной проблемы состоит в углублении знаний, относящихся к области композиторских и исполнительских выразительных средств в современном репертуаре для трубы, преломленном сквозь призму выразительности. Многосторонний анализ выбранных произведений с акцентом на средствах выразительности, послуживший основой для конкретных выводов, способствовал устранению определенных пробелов и неточностей в теоретическом освещении фундаментальных проблем искусства исполнительства на трубе.

Теоретическое значение диссертации заключается в аксиологическом обосновании освоения средств художественной выразительности, важного семантического ядра музыкального творчества. В то же время, привлечение обширного материала, посвященного многим аспектам исполнительства на трубе, позволило обогатить концептуальный аппарат исследуемого предмета и систематизировать теоретическую информацию, полученную из значительного объема научных трудов, в которых рассматриваются средства выразительности, используемые в композиторской, педагогической и исполнительской практике. Результаты исследования могут стимулировать дальнейшее изучение технологических и художественных аспектов инструментального исполнительства, становясь ориентиром для последующих теоретических и методологических разработок в данной области.

Практическая значимость. Материалы диссертации могут быть использованы в качестве дополнительного источника информации для освоения специальных учебных дисциплин (*Инструмент, Камерный ансамбль, Методика преподавания духовых инструментов, История исполнительского искусства* и др.) в средних и высших музыкальных учебных заведениях. Кроме того, полученные результаты могут быть полезным методологическим подспорьем для развития и совершенствования учебного процесса, для формирования компетенций, профессиональных навыков студентов, а также для исполнительской деятельности трубачей. Выводы и рекомендации автора будут способствовать повышению профессионального уровня национальной исполнительской школы.

ADNOTATION

Cârstea Sergiu. Trumpet repertory in the music of 20th century - a space of developing new means of performing expression. PhD thesis on Art study and Science of Culture, specialty 653.01 – Musicology, Chisinau, 2018.

Structure of the thesis: The work is comprised of: introduction, 4 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 221 titles (in Romanian, English, French, Italian, German, Russian and Ukrainian), notes, annexes with music examples, 139 basic text pages. The results are reflected in 11 scientific works.

Key words: articulation, concert, instrumental performance, means of expression, miniature, teaching repertory, trumpet repertory, sonata, composing style, performing style, timbre, trumpet

Field of study: history and theory of musical performing art on the trumpet; the history and theory of musical genre and styles.

The aim and objectives of the thesis: the identification and analysis of composing and performing expressiveness means in solo trumpet works, with piano or organ accompaniment and concert works composed during the 20th century; acknowledgement of expressiveness as a subject of musicological research; elucidation of the complex of performing means as a way of achievement of the higher level of expressiveness while approaching the 20th century trumpet repertory; emphasizing the role of modern study methods in solving technical problems, connected to the performing activity of the player.

The scientific novelty of the thesis is in completing, for the first time, a complex research based on the examination of expressiveness means as an important counterpart of the composition language and of the performing style in the modern trumpet repertory. The innovative character of this work comes also from other aspects: it is for the first time in our musicology the expressiveness means are approached as a determining factor in the evolution of the performing technique for the trumpet and of the repertory for this instrument; it is also for the first time that several works for trumpet by national and international composers become objects of scientific investigation.

The scientific problem solved consists in deepening the knowledge, in the field of describing and analyzing the means of composing and performing expressiveness in the modern trumpet repertory and the reflection of the evolution of the trumpet solo repertory from the viewpoint of performing expressiveness. Thus, a multilateral analysis of selected works with emphasis on means of expressiveness and formulating conclusions contributed to the elimination of certain gaps and inaccuracies in the theoretical coverage of the fundamental problems of the art of trumpet performing.

The theoretical significance of the thesis consists in the axiological substantiation of exploring the means of artistic expressiveness, an important semantic nucleus of musical creation. At the same time, the study of a vast material, dealing with numerous aspects of the art of performing at the trumpet, allowed the enrichment of the concept apparatus of the researched subject, materialized on the theoretical level in information systematization, obtained from a large volume of scientific works, with reference to the identification of expressiveness means, discovered and used by composers, as well as to their transfer to teaching practice and the players' performance. The results of this investigation could give an impulse to the research of certain problems connected to technological and artistic aspects of instrumental performance, becoming a landmark for further theoretical and methodological study in this field.

The applicative value of the work. The materials of the thesis can be used as additional cognitive sources in the study of specialty matters (*Instrument, Chamber Ensemble, The method of teaching wind instruments, History of performing art etc.*) in specialized medium and higher education institutions. Also, the given results could become a useful methodological support in corroboration and streamlining of the teaching-instructive process, in the formation of competence traits, in professional abilities amongst students, master students, as well as in the performing practice of trumpet players. The author's conclusions and recommendations will contribute to improving the performing level of the national trumpet school.

CÂRSTEA SERGIU
REPERTORIUL TROMPETISTIC AL SECOLULUI XX – SPAȚIU DE
VALORIFICARE A NOILOR MIJLOACE DE EXPRESIVITATE
INTERPRETATIVĂ

SPECIALITATEA 653.01 - MUZICOLOGIE

Autoreferatul tezei de doctor în studiul artelor și culturologie

Aprobat spre tipar

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie offset. Tipar offset

Tirajul 50 ex

Coli de tipar : 2,3

Comanda Nr.

Tipografia Garibaldi print SRL

Dumbrăvița, Timiș